

**SOCIETAT CATALANA
DE LLENGUA
I LITERATURA**

JOAQUIM RUYRA,

LA NATURA I EL FOC,

A CÀRREC DE

LLUÏSA JULIÀ,

DE L'ASSOCIACIÓ D'ESCRITORS

EN LLENGUA CATALANA

A partir d'un fet real, un extens incendi que l'estiu de 1928 va cremar gran part dels boscos d'alzines suredes que Joaquim Ruyra (1858-1939) tenia a la comarca de la Selva, l'escriptor emprèn una sèrie de mobilitzacions i fa una darrera descripció literària sobre la natura, la gran protagonista de tota la seva obra narrativa, que recull en el darrer títol, *Entre flames* (1928). Foc real i foc simbòlic, literari i vital que confronta la mirada del propietari amb la de l'escriptor i que permet copsar-ne la visió, de traçar-ne l'evolució vers una identificació naturista i purificadora.

1. INTRODUCCIÓ

Joaquim Ruyra (Girona, 1858-Barcelona, 1939) és un dels grans escriptors que fan de la natura el centre de la seva investigació literària. Les seves descripcions, descripcions del mar i dels boscos, la transcendeixen per indagar els aspectes interns i subconscients de l'individu, com molt bé explica el títol del seu recull central, fonamental, publicat el 1903, *Marines i boscatges*. El paisatge solitari permet confrontar-hi l'ànima humana, mostrar-hi les seves pors i basardes més primigènies. El paisatge ruyrià representa la immensitat còsmica, produeix embriaguesa, delícies sensuals, però també visions fatídiques, fantasies sinistres evocades a través d'imatges visuals, auditives, tàctils.

Ruyra coneixia molt bé el paisatge mariner i els boscos perquè era un propietari rural important que va veure com el 4 d'agost de 1928 un incendi de grans proporcions cremava gran part de les seves finques a les Gavarres, la serralada litoral situada a l'extrem septentrional de Catalunya, cap al Baix Empordà i el Gironès, de relleu suau, el pic més alt de la qual és el puig d'Arques, de 531 metres d'altitud. Aquest fet permet analitzar i posar en relleu les dues mirades que l'es-

criptor projecta sobre la natura: la de l'artista que somnia, simbolitza i reflexiona el paisatge des d'una posició suggestiva i sensual, i la del propietari que viu de les seves terres i de l'explotació del suro. Val a dir que la possessió d'aquestes terres i d'altres hisendes li va permetre una professionalització de l'escriptura i de l'estudi entorn del fet literari, comparable a la que desenvolupava Caterina Albert, per exemple, i una situació econòmica folgada i envejable, idònia a la gran obra que va construir i que l'incendi de les Gavarres, produït quan Ruyra estava a punt de complir setanta anys, liquidada d'una manera ben simbòlica.¹

2. EL MAR DE BLANES I LES GAVARRES

El paisatge natural de Joaquim Ruyra se situa en les comarques gironines, amb dos epicentres importants: el mar de Blanes i les Gavarres, Girona inclosa, on havia nascut. El primer, la vila de Blanes, perquè era on durant generacions els Ruyra i els Lacreu (originàriament Delacroix) havien tingut la casa pairal i les seves hisendes; més tard incorporen altres finques de Palafolls, entre Blanes i Malgrat, d'on provenia la mare, Maria Oms i O'Doyle. També a Hostalric encara avui es troba el mas Ruyra, una propietat amb pou, però sense casa, adscrita al poble pel cantó sud i d'on prové el nom *Ruyra*. Segons que va explicar el mateix escriptor, en el segle XVIII una pubilla Lacreu, de família de metges i molt activa en l'Administració pública de Blanes, es va casar amb un hereu Ruyra d'Hostalric, advocat, i per alguna raó van decidir establir-se a can Creus de Blanes, a casa de la pubilla.

265

1. En més d'una ocasió, Ruyra havia anotat la sort de no haver de viure del seu treball literari, que li hauria donat uns ingressos migrats, insuficients per viure.

Per això, de petit l'escriptor era anomenat «en Quimet de can Creus» o, simplement, «Quimet Creus». L'antiga casa Creus està situada al carrer Ample, número 10, de Blanes, residència dels seus hereus.²

L'altre nucli es troba a la serralada de les Gavarres i s'estén cap a l'Empordà, concretament a la parròquia rural de Santa Pel·laia (353 m) i al poblet del Montnegre (285 m). Ruyra visitava puntualment aquest paisatge cada estiu per seguir les tasques de la pela del suro, que constituïa una de les seves principals fonts d'ingressos. Ruyra era un propietari rural important, dels més importants de la comarca de la Selva, emparentat d'anys amb les altres grans famílies de la comarca com els Miralbell de Blanes, notaris, emparentats amb els Ruyra des de 1778; els Oms, metges i eclesiàstics; els Aloy de Figueres o els O'Doyle, gironins provinents d'Irlanda. Aquests estaven relacionats, al seu torn, amb els de Carles, una de les principals cases de Girona que tenien el seu casalici a la plaça del Vi, al costat de l'actual Ajuntament, a la finca contigua de la qual, Casa Ciurana, va viure Joaquim Ruyra, que hi situa alguns relats de *La parada*.³

2. La reconstrucció fins ara de l'arbre genealògic dels Ruyra es remunta a l'any 1778 amb el casament de Josep-Ignasi Miralbell de Ferrer i Teresa Ruyra; podem documentar un fill del matrimoni, Joaquim Miralbell i Ruyra. A la mateixa època, Joaquim Ruyra i Lacreu es casava amb una noia Miralbell —els matrimonis dobles entre famílies eren molt usuals a l'època. D'aquest matrimoni coneixem dos fills documentats: Socors Ruyra i Miralbell i Joaquim Ruyra i Miralbell, avi de l'escriptor, que, al seu torn, es casà amb Antònia Alsina i Batlle, propietària de Palafolls. Tingueren catorze fills; l'hereu fou Francesc Ruyra i Alsina, pare de l'escriptor, que es casà amb Maria Oms i O'Doyle el 6 de gener de 1858. Informació facilitada per la família Miralbell. Vegeu també la meua biografia sobre l'escriptor: Lluïsa JULIÀ (1996), *Joaquim Ruyra*, Barcelona, Parsifal.

3. Vegeu l'estudi de Rosa CONGOST I COLOMER, *Notes de societat (La Selva, 1768-1862)* (1992), Santa Coloma de Farnés, Consell Comarcal de la Selva.

Comarca de la Selva

3. ELS FOCS, LA SOLIDARITAT I LA TRANSFORMACIÓ DEL TERRITORI

És evident que el problema dels incendis forestals no ve pas d'ara. Si ens situem en els anys vint del segle passat, quan es va produir el de les Gavarres, Josep Pla explica en un article aparegut el 6 d'agost de 1929 a *La Veu de Catalunya* que el foc havia calcinat els boscos de l'Empordà i del Pirineu gironí fins al Pertús entre els anys 1926 i 1929. En l'article titulat «Davant d'un gran foc», n'apunta les possibles causes: descurança o venjança dels pagesos i els bosquerols i, sobretot, especulació. I hi fa un resum de l'evolució econòmica de la indústria del suro, castigada durant la Primera Guerra Mundial a causa del tancament de fronteres, que obligà els propietaris a dedicar-se a fer carbó i, per contrast, parla del moment d'auge que tornava a viure: «El suro es paga —escriu— com no s'havia mai pagat. És rar avui el propietari que torni a tallar arbres. Cada dia se'n tallaran menys, perquè avui tenir suredes és tenir a la mà la fortuna que hom tenia abans.» I, sense assenyalar culpables, apunta que les necessitats dels bosquetans de fer carbó per poder sobreviure els fan susceptibles de voler intentar cremar els boscos. Immediatament, però, indica que la sequera és la causa principal de l'incendi i reclama la necessitat urgent d'arbitrar mesures governamentals en aquest sentit, com la de prohibir encendre foc durant els mesos més eixuts de l'any, d'abril a octubre, en una actitud que no sé si es va aplicar en algun moment, però que avança les mesures preses posteriorment i vigents avui.

El punt d'arrencada de l'article de Josep Pla és un paorós incendi que havia presenciat de ben a prop, produït l'estiu de 1929 entre Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Sant Antoni de Calonge... i terres endins, i que, segons escriu, havia cremat més hectàrees que la devastació de l'any anterior en les terres de Ruyra. Aquest escrit dóna molts elements

per valorar les repercussions econòmiques de l'incendi que s'inicià el 4 d'agost de 1928 a les terres de Ruyra a les Gavarres, i que va estar encès entre vuit i nou dies fins a arrasar 150 km². El mateix Ruyra apunta en un escrit sobre el foc el dany material, però de seguida hi veu un senyal diví, un símbol:

Si digués que la pèrdua que he sofert no m'ha afligit, mentiria. Aquelles formoses suredes de Montnegre, jo me les estimava en tanta de manera, que no me les vaig voler vendre quan, durant la guerra, me n'oferien un dineral. Ara que no són més que fum i cendra i, contra mi, un senyal de l'enuig de Déu. (*Obres completes*, p. 388)⁴

El foc va començar a Santa Pel·laia, entre la rectoria i la font de Can Carreras, i es va estendre, com dos rius, escriu Ruyra, cap a Sant Mateu de Montnegre i el poble de Montnegre, format per un nucli de quatre cases. Després va calcinar boscos d'alzines suredes, entre els quals, apunta, l'antic alzinar de Montigalà, i sis o set masies, que en aquell moment responien als noms de Casagran i Mas Sàbat, a la falda del turó del Montnegre; després va calcinar ca l'Escolà i can Jaques; seguidament, mas Llobet, important perquè tenia trull d'oli i premsa, i can Pujades. El dia 20 d'agost, Ruyra va visitar aquestes masies, mencionades en els escrits sobre l'incendi, per valorar-ne les pèrdues. La descripció que Ruyra fa del paisatge calcinat en la prosa «La selva morta» (*La Veu de Catalunya*, 29.8.1928) és impressionant i, no cal dir-ho, bella; parla de la «vacuïtat», del silenci dels paratges, de la mort, seguint amb el simbolisme del foc. Escriu Ruyra:

4. Totes les citacions són extretes de Joaquim RUYRA (1964), *Obres completes*, Barcelona, Selecta, col·l. «Biblioteca Perenne», núm. 10, pròleg de Manuel de Montoliu.

Com que tenia notícies de la magnitud del sinistre, tot pujant ara camins enllà imaginava els seus efectes. Els rusquers —pensava jo— estaran convertits en grans piles de cendra i de panes carbonitzades i la selva presentarà un aspecte imponent d'enormes arbres negres i mutilats i de branques tombades, fumejant encara ací i allà. Suava d'angúnia imaginant-ho.

Doncs bé, la visió de la realitat fou molt diferent de la imaginada, i més depriment i aclaparadora.

Quan vaig presenciar-la, l'ànima se m'encongí tremolant. No res de masses enormes, no res de grandiositat. De les belles estibes de suro, no n'havia restat cap pila de cendra ni de ruscots cremats; no res, no cap desferra; la vacuïtat. El vent s'havia endut els impalpables residus de la combustió. L'erm on havien descansat les riques panes era un planell ras i d'una grisor uniforme. I la selva? També era vàcua i silenciosa. Cap remor de fullareda, cap espinguet d'ocell, cap moviment. Els arbres, negres, ensutjats, sense rama, sense balums, clars, desnerits, s'aixecaven com espectres sobre una terra llisa i cendrosa, en la qual la sovellada es fonia en una ombrosa tristor. Els predis veïns, ja no separats per les múltiples ondulacions de la fronda, semblaven a tocar. Es diria que àdhuc l'extensió territorial havia minvat. No hi havia ja enlloc cap fumera. Tot era apagat, apagat de foc i apagat també d'alegria i de vida. (*Obres completes*, p. 389)

El text traspuja el simbolisme primitiu de l'espai del bosc, evocat pel mateix nom de la comarca, la Selva, ara transformat en mort i cendra tot transcendint els aspectes estrictament materials i econòmics i que, com deia abans, l'escriptor pren com un senyal del cel. Un simbolisme que cal relacionar amb el bosc, com a lloc sagrat i expressió de l'inconscient, de la part fosca, primigènica, de l'individu i que

Ruyra, com veurem, havia expressat en alguns relats de *Mari-nes i boscatges*. Però aquest incendi també va prendre una dimensió social, igualment impressionant. Es va convertir en l'eix d'una mobilització ciutadana de solidaritat que fins i tot va sorprendre els organitzadors i, no cal dir-ho, Ruyra. Els diaris *La Veu de Catalunya* i *La Publicitat* es van convertir en els catalitzadors de l'ajuda econòmica davant el foc i les seves funestes conseqüències econòmiques: força famílies es van quedar sense casa, sense bestiar, sense terres per conrear. La mobilització no sols es va produir a les comarques gironines, sinó arreu de Catalunya. Gent, per exemple, de Reus, Valls, Igualada, Molins de Rei, etc., enviaven els seus donatius, que els dos rotatius recollien i dels quals donaven compte a través de les seves pàgines. Fins i tot *La Publicitat* va desplaçar el periodista Domènec de Bellmunt per fer-ne reportatges sobre el terreny. El periodista va acompanyar Joaquim Ruyra en la primera visita del dia 20 ja comentada. L'objectiu era clar: recollir diners provinents d'entitats cíviqes o de ciutadans particulars. Els dos diaris es brindaven a vehicular els ajuts per fer front a la reconstrucció de les cases, comprar eines i caps de bestiar, en una època que no hi havia assegurances sobre terres ni collites ni bestiar, tot i que alguns organismes oficials com l'Associació Forestal Espanyola o el bisbat de Girona van donar diners als pagesos i bosquerols, que van passar a ser anomenats «damnificats», i, per tant, el foc prengué dimensions de catàstrofe, equiparable a terratrèmols o altres desastres naturals. Al mateix temps, convertien Ruyra en l'administrador principal dels diners, i dels criteris que va establir per distribuir-los es van derivar certes crítiques.

Els diners es van aplegar de l'organització de multitud de festivals i vetllades, musicals i literàries, anomenats «festivals proGavarres»; el més important va tenir lloc al Palau de la Música Catalana el dissabte 20 d'octubre amb l'assistència emocionada de Ruyra. És a dir, al cap de dos mesos

d'haver-se extingit l'incendi. Va ser organitzat per l'Orfeó Català amb Lluís Millet al capdavant, però se'n feren en molts altres indrets, entre els quals Blanes i Girona. Mentrestant, les almoines anaren arribant als diaris, que al seu torn les adreçaven a Joaquim Ruyra, i aquest les dipositava en un compte de la banca Jubert i Presas de Caçà de la Selva. De fet, hi havia una junta formada pels dos rectors dels llocs afectats, Santa Pel·laia i Sant Mateu de Montnegre, i per un representant de l'entitat bancària. Ruyra, però, s'erigí en responsable màxim i va ser ell qui prengué la iniciativa i qui establí els criteris de distribució dels diners: no lliurant-los directament als afectats perquè els administressin com volguessin ni en proporció als danys materials ocasionats, sinó fent-se càrrec directament de la despesa generada d'adquirir els carros i tot el material que necessitessin per continuar l'activitat que desenvolupaven abans de l'incendi, i reconstruint-los les cases. És a dir, que la solució lligava explícitament els pagesos i els bosquerols al terreny, i aquest criteri, segons algunes veus, era propi dels antics senyors feudals, que estacaven la gent a les propietats dels nobles. Si aquests decidien marxar, explicitava Ruyra, es produiria un despolament del territori, i això és el que volia evitar de totes passades. Ruyra creia que, assegurant la subsistència dels pagesos durant dos anys, després la regeneració del territori estava assegurada.

Els resultats obtinguts superaren totes les expectatives. Si el 6 de novembre de 1928 Ruyra donava compte a *La Veu de Catalunya* de les 7.105,80 ptes. recollides, tot indicant que eren molt insuficients davant les moltes necessitats que calia cobrir, per cap d'any de 1929 escrivia un article titulat «Gràcies i prou», en què apuntava que les coses s'havien capgirat i que els pagesos serien «més rics que no han estat mai» (*Obres completes*, p. 463).

Imagino que, per apaivagar les crítiques suscitades i

per donar una màxima transparència, els dos rotatius, *La Veu* i *La Publicitat*, publicaren, al llarg dels mesos d'octubre, novembre i desembre, les llistes de les persones i les institucions que donaven diners, així com les quantitats exactes. El 28 de desembre del 1928, *La Publicitat* havia recollit 17.000 ptes., i el 18 d'abril del 1929, dia que constitueix el darrer estat de comptes, *La Veu de Catalunya* parlava de 55.774,95 ptes.

Les entitats excursionistes, els orfeons, les cobles o els mateixos diaris van ser els més actius, amb una mobilització que permet relacionar l'excursionisme, certament de llarga tradició a Catalunya des del segle XIX, amb l'estimació a la terra i al país, i que connecta amb el que apuntava Josep Pla des d'una òptica pragmàtica en parlar de «la manera brutal i voraç com la gent tracta avui les coses de la realitat». I per «realitat» cal entendre el «paisatge» com un bé comú que pertany a la comunitat i que, per tant, cal preservar. Un argument ben allunyat de l'economia actual, basada en la urbanització desmesurada, i que ha relegat el paisatge al concepte habitual de realitat que la gent té avui o bé l'ha oblidat.

En aquest sentit, mereix especial atenció l'argument del polític Antoni Rovira i Virgili que, en fer la crida a la solidaritat des de les pàgines de *La Publicitat*, apel·la al fet que Ruyra ha descrit aquells paratges en les seves obres, de manera que els diners recollits serien una mena de compensació pel que ha llegat l'escriptor a Catalunya. Escriu:

Moltes de les pàgines de les narracions de Mestre Ruyra s'han inspirat en aquests boscos que ara s'han convertit en fum i cendra. ¿No devem tots plegats una compensació a l'autor de *Marines i boscatges*, a l'home exemplar i al literat eminent que a les darreries de la seva vida veu desaparèixer les millors hisendes del seu patrimoni? («La muntanya cremada», 23.8.1928)

L'escriptura com a llegat, com a bé comú. És un argument realment interessant que planteja el valor de la paraula, del text, com un valor real, fins i tot monetari, i sobretot com el constructor d'un espai mental on poder-se reconèixer. En el moment que els boscos desapareixen, són «fum i cendra», diu Rovira i Virgili; prenent-los de Ruyra, perduren per mà i obra de l'escriptor, i, de fet, en desaparèixer la paraula encara cobra més valor, un valor més simbòlic. El paisatge descrit i fabulat per l'escriptor, viu en la nostra memòria, forma part del nostre passat, esdevé un referent viu, una part fonamental de l'imaginari col·lectiu. És clar que, vista en perspectiva, la transformació que va sofrir el paisatge sota l'efecte del bosc, tot i desoladora, va ser molt menor que l'esdevinguda després sota la febre urbanitzadora, no exactament d'aquells boscos, encara força conservats, però sí de la costa de Llevant, de la Costa Brava, que obliga a fer una abstracció important per tornar a imaginar el paisatge natural, per trepitjar-lo, olorar-lo, sentir-lo. El tema ens transporta a l'actualitat més candent de la transformació urbanística que ha arrasat el paisatge natural. Sols el record personal de cadascú, ben exigü i breu, o la literatura, la pintura, el cinema poden retornar-nos-el.

Marc Recha, autor de pel·lícules com *L'arbre de les cireres* (1998), s'hi referia en un article dedicat a Ruyra; la seva mirada de cineasta a la recerca d'espais de solitud on sigui possible projectar la personalitat de l'individu li fa exclamar: «Aquests espais vitals [...] ¿són passat mig segle encara vàlids? Perquè l'aglomeració estiuenca al litoral és tal, i la insaciable fallera constructora arriba a punts d'una hilaritat barroera, que a vegades se'ns fa impossible aixoplugar-nos ni que sigui en un raconet per respirar i exhalar tot el que ens envolta» («Culturas», núm. 65, *La Vanguardia*, 17.9.2003). I després la lectura del paisatge ruyrià li fa dir:

El paisatge com un tot, com una mena de personatge principal que embolcalla la vida d'aquell llogarret. La força dels arbres, la mirada de les roques allà dalt, les muntanyes desafiant el temps que tot ho transforma. (*ibid.*)

Amb aquests mots Recha fa referència a l'esforç d'abstracció que cal fer per trobar-nos o retrobar-nos amb la natura i al trencament que s'ha produït en la nostra contemporaneïtat.

4. LA DESCRIPCIÓ DEL BOSC I EL SEU SIMBOLISME

Efectivament, llegint els relats de Ruyra, preferentment els inclosos a *Marines i boscatges*, es percep la màgia del bosc, del bosc primigeni i sagrat, que esdevé natura lúgubre, abismal, que atemoreix, extravia i perd. «Avís misteriós» és el relat en què el bosc esdevé central i mostra tot el seu simbolisme. Es tracta d'un somni, d'un malson premonitori que alerta de la mort de la mare del protagonista, circumstància que sols es delata al final del text. L'acció se situa en la sureda vella de Montigalà, cremada el 1928, de camí cap al mas Sàbat, concreta el personatge narrador, i la idea del viatge enmig d'una atmosfera de claror somorta, seguint la mare per camins perdedors fins que puja en un tren, produeix un estat d'angoixa extrema, de por i de trasbals fins que es desperta i el narrador s'adona que es tractava d'un somni, d'un somni premonitori, perquè, en tornar a Blanes, troba la mare enllitada i al cap de pocs dies mor.

Ruyra suggereix la malaltia de la mare i la mort a través de la descripció de la sureda vella de Montigalà, amb una atmosfera putrefacta que recorda les visions dels condemnats a l'infern a la *Divina comèdia*, de Dante, un autor i una obra

de gran influència en l'autor. La situació dels fets i la seva identificació mostren que Ruyra no inventa el marc del relat; no sabem si el cas fou real, tot i que la seva mare morí abans que Ruyra l'escrivís. En canvi, expliquen que l'escriptor utilitza el relat com un lloc d'experimentació i reflexió del sentiment de la por i la basarda, és a dir, investiga a través de l'espai literari. I això és d'un enorme valor. Diu el relat:

Les bosquíries s'anaven acostant. Entràrem dins d'un bagueny rònc, ombradís, poblat de grossos suros vells i esparracats. Era la sureda vella de Montigalà; una sureda improductiva, que no s'era carbonada perquè els carretatges hagueren pujat més que la mercaderia. S'havia deixat que aquells arbres gegantins anessin morint per llur saó, i tal volta feia més d'un segle que malaltejaven. Prou que la coneixia, jo, la sureda vella de Montigalà, paratge paorós, on no havia sentit mai refilar cap moixó, ni cantar cap llenyataire. Allí l'aire era humit i estava impregnat de fetors de rescloïment i de floridura semblants a les que es perceben en una cambra habitada per miserables.

La mare, apartada de mi algunes passes, caminava silenciosa, vessant avall de la muntanya. Jo la seguia contorbat, llambregant amb basarda aquells surassos caducs, que cargolaven sobre mon cap llurs branques malgirbades, cobertes d'una llarga molsa, blanca com els pèls d'un jai. Ratats molts d'ells arran del sòl pels ricards bosellats pels corcs, escorxats i escorpitats a trossos; minats alguns per podridures que els convertien el cor en una massa groga i tova, que es desfeia, al més petit fregadís, en una serradina impalpable com tabac en pols; abonyegats altres per monstruosos tumors, que es reben-taven i regalimaven formant en terra sinuosos xaragalls; aqueixos buidats per esvorancs espantosos, aquells esber-

lats de dalt a baix i amb la meitat dels feixucs membres caiguda a llurs peus; tots colossals, nafrats, enteranyinats i polsosos; presentaven un aspecte grandios de desolació que esferèia. Se diria que eren condemnats per Déu a un sofriment terrible sense gemegor ni esplai de cap mena. (*Obres completes*, p. 151)

Ja he dit que el bosc es relaciona simbòlicament amb l'inconscient, però també amb el principi femení; així doncs, la presència de la mare hi és pertinent. El que és fonamental, però, és la reflexió sobre la sensació universal de por i de basarda, de solitud humana que ens envolta, i Ruyra hi al·ludeix a través de la descripció de la seva sureda de Montigalà; la transforma, la converteix en una natura malalta, amb sentiments propis, que s'imposa a l'individu.

Aquesta idea s'estén al llarg de tot el recull de 1903, fins al punt que la por còsmica és una de les sensacions centrals del recull a través de la presentació d'una natura venjativa i atàvica. Així, per exemple, és central en relats com «La xucladora», «Mar de llamp» o «Mànegues marines», on tota la natura, en aquests darrers davant una tempesta marina, «somnia monstrositats». També la intenció que es persegueix és clara: extreure i exposar els personatges davant les seves pròpies interioritats, la seva soledat, les seves inquietuds. «En aquell estat de tensió, els bonys de les ànimes —exclama el narrador de «Mànegues marines»— sortien a la cara.» Uns embogeixen, d'altres esdevenen malenconiosos i tristos, tots responen a l'exposició de la natura. La idea s'estén a textos com «La Fineta», en què la força del bosc, primigènia, balba i sexual, es personifica en l'«home del bosc», que, a més a més, fa de carboner; a «Jacobé», en què la noia s'estimba daltabaix d'un penya-segat, en una crida de la natura que reclama la seva presa; a «La vetlla dels morts», en què el músic protagonista també es perd al bosc i sent una

música inusitada que el fa emmalaltir. Tanmateix, potser sigui en el relat que porta per títol «La basarda» on es descriu la mateixa força irracional del bosc, en un marc referencial idèntic al descrit a «Avis misterios»: anant de camí a un mas de les Gavarres es fa fosc i l'imperi de les suposicions fantasmagòriques s'imposa al protagonista. No passa res, simplement la foscor se li tira al damunt i el personatge experimenta totes les manifestacions de la por. Qualsevol soroll el traspasa, però el silenci encara el comprèn més, té por d'estimar-se, dels lladres; té la sensació que algú el persegueix, que algú té fixos els ulls en ell i el vigila; la tensió se li fa insuportable fins que cau aterrit a terra i esclata en plors.

El fet serveix per a una llarga reflexió final, una interrogació general sobre «la por de lo infinit, de lo ignorat, aqueix sofriment intens que tothom ha experimentat alguna vegada». No hi ha resposta a l'interrogant obert i que el posa en relació amb tota la història de la humanitat, perquè és un sentiment omnipresent, sols fa la constatació de la seva existència.

5. CODA FINAL

No cal dir que aquest bosc és el de les rondalles populars, on comença l'aventura, o el dels llibres de cavalleria medieval. També Dante, un referent central en Ruyra, es perd en la boscúria i allí inicia el seu viatge cosmogònic. Pel que fa a Ruyra, aquest bosc primigeni, literari, sempre és descrit a partir dels boscos de les Gavarres, cremats el 1928. Hi constatem una certa evolució a partir de 1919, quan Ruyra publica el volum *La parada*; el sentit hi és més tancat i concret, en relació amb l'evolució ideològica de l'escriptor. Així, en el relat rondallesc titulat «El malcontent», les grosses alzines s'han convertit en «arbres de voluptuositat» que es contrapo-

sen als grans roures, «els arbres del poder i la dignitat» (*Obres completes*, p. 378), i la natura mateixa esdevé un temple cristià, un temple natural que atura el desvari del protagonista. El bosc, la natura blanenca propera a l'antic convent de Sant Francesc, adquireix un valor místic i sensual allhora a *Les coses benignes* (1925), el darrer relat important de l'escriptor que revela el seu tarannà franciscà d'aquells anys.

Potser per això l'escriptor es va prendre el foc del 1928 com un senyal contra ell «de l'enuig de Déu», fum i cendra purificadora, i ja no publicà cap més relat. De fet, el 1929 refermava aquesta decisió amb un conte irònic, *Sociòlegs d'ultratomba*, en què un cop mort davalla als llimbs per rebre el judici dels filòsofs clàssics sobre la seva obra.

Ben d'acord amb el final de l'obra, l'incendi es convertí en un homenatge vivent a l'escriptor. Va ser Josep M. Junoy, editor d'*Edicions de la Nova Revista*, qui, juntament amb el Vicenç Coma i Soley, gran amic de l'escriptor, decidiren publicar el volum de proses *Entre flames*, que aparegué el mateix any 1928 i l'edició del qual s'exhaurí en poc més de quinze dies. Ruyra escrigué en el breu pròleg:

Aquest llibre que s'edita a honor meva ha nascut entre dues flames: la del paorós incendi que ha devastat les Gavarres, on radicaven les meves suredes, i la de l'amor que, amb motiu d'aquesta desgràcia, els meus bondadosos amics s'han afanyat a manifestar-me.

Així, doncs, no pot portar altre nom que el que li confereix aquest doble baptisme de foc. (*Obres completes*, p. 387)

